

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
завідувач кафедри
д.е.н., проф.Козак Ю.Г.
“ ___ ” _____ 2018 р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності міжнародна економіка
за темою:

«Ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств морської
транспортної галузі (на прикладі ДП «МТП «Южний»)»

Виконала: студентка 4 курсу, групи 4а
спеціальності 6.030503 Міжнародна економіка
Садовнік Ірина Ігорівна

Науковий керівник: д.е.н., проф., завідувач кафедри МЕН,
академік АЕН України та Міжнародної Академії
Регіональних Наук
Козак Юрій Георгійович

ЗМІСТ

ВСТУП	с. 4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МОРСЬКОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ.....	
1.1. Особливості зовнішньоекономічної діяльності підприємств морської транспортної галузі	7
1.2. Чинники, що впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств морського транспорту	12
1.3. Методи оцінювання ефективності зовнішньоекономічної діяльності морських портів	18
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДП «МТП «ЮЖНИЙ».....	
2.1. Характеристика ДП «МТП «Южний» як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.....	28
2.2. Аналіз зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності ДП «МТП «Южний».....	38
2.3. Аналіз фінансового стану ДП МТП «Южний» та оцінка зовнішньоекономічної діяльності підприємства.....	50
Висновки до розділу 2.....	59
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДП МТП «ЮЖНИЙ».....	
3.1. Стратегія адаптації ДП «МТП «Южний» до впливу чинників зовнішньоекономічного середовища.....	60
3.2. Оптимізація дії внутрішніх чинників для підвищення ефективності показників зовнішньоекономічної діяльності ДП «МТП «Южний».....	64
3.3. Удосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю ДП «МТП «Южний».....	69
Висновки до розділу 3.....	76
ВИСНОВКИ.....	77
Список літературних джерел.....	81

ВСТУП

Глобалізація економічної діяльності є однією з головних тенденцій у розвитку сучасного світу, яка істотно впливає на функціонування сучасних економічних систем, що активно і цілеспрямовано рухаються в напрямку інтеграції в міжнародну економіку. Роль постійного зв'язку між країнами в цих процесах надається транспортному комплексу, зокрема морському транспорту, адже на міжнародні морські перевезення припадає значний об'єм вантажообігу світової зовнішньої торгівлі — біля 60%.

Таким чином, зовнішньоекономічна діяльність морського транспортного підприємства, яка в основному виражається у здійсненні на зовнішньому ринку різних експортно-імпортних, транзитних операцій, пов'язаних з роботою флоту, забезпечує не лише розвиток світової торгівлі товарами, а стимулює підвищення рівня економічної активності, розширюючи масштаби виробництва та пов'язуючи виробників і споживачів.

Головною метою морського транспортного забезпечення є якісне обслуговування у формі надання послуг з перевезення, зберігання, координування, організації перевезень. Головною умовою проведення зовнішньоекономічної операції з міжнародного морського транспорту є її ефективність. На рівні підприємства під економічною ефективністю зовнішньоекономічної діяльності розуміють ступінь збільшення доходу від здійснення зовнішньоторговельних операцій. Визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності морського порту дозволяє обґрунтувати економічну доцільність здійснення перевантаження, обробки або зберігання певних видів вантажів, визначити ступінь зацікавленості підприємства у виході на світовий ринок.

На даний час спостерігається зменшення зовнішньоторговельного обороту майже в усіх портах України. Оскільки через територію України проходять важливі міжнародні транспортні коридори, надання конкурентоспроможних портових послуг є важливою ланкою для успішної інтеграції України зі світовим простором, тому виникає необхідність шукати

шляхи підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності морських портів, зокрема ДП «МТП «Южний» як одного з найбільших та найвагоміших портів України. Вищевикладене обумовило **актуальність теми** випускної роботи, постановку її мети і завдань.

Проблеми вдосконалення та підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності морських портів відображені у наукових працях українських та зарубіжних вчених-економістів, серед яких Бутенко І.О., Вінников В.В. , Ковтун Е.О., Котлубай О.М., Крижановський С.В., Чередниченко В.В., Филипенко А.О. та інші. Однак досі не знижується актуальність пошуку дієвих методів підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності саме в морській транспортній галузі.

Метою роботи є дослідження стану та розробка шляхів підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств морської транспортної галузі, зокрема ДП «МТП «Южний».

Відповідно до поставленої мети було виокремлено наступні **завдання**:

- визначити економічну сутність поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємств морського транспорту»;
- виокремити фактори і чинники, що впливають на ефективність ЗЕД підприємств морської транспортної галузі;
- визначити методичні підходи щодо оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств;
- проаналізувати загальні показники динаміки, структури та географічної спрямованості експортно-імпортних та транзитних операцій морського торговельного порту «Южний»;
- проаналізувати зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності ДП «МТП «Южний»;
- провести SWOT-аналіз факторів впливу на зовнішню торгівлю послугами міжнародного морського транспорту на ДП «МТП «Южний»;

- розробити організаційні заходи з удосконалення зовнішньоекономічної діяльності ДП «МТП «Южний»;
- запропонувати ефективну стратегію управління зовнішньоекономічною діяльністю ДП «МТП «Южний».

Об'єкт дослідження – зовнішньоекономічна діяльність ДП «Морського торговельного порту «Южний».

Предмет дослідження – теоретичні основи та організаційно-економічні рішення щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств морської транспортної галузі, зокрема ДП «МТП «Южний».

Методологічну основу випускної роботи складають теоретичні положення економічної науки, наукові праці вітчизняних та закордонних вчених, монографічна література, присвячена проблемам міжнародного морського транспорту. При написанні випускної роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи: табличний та графічний, порівняння та прогнозування; узагальнення та синтезу, порівняльного, статистичного та економічного аналізу. Робота здійснена з використанням офісного пакету MS Office - Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. При написанні випускної роботи використовувалися закони України, міжнародні конвенції з питань морських транспортних послуг, інші нормативно-правові документи, монографічна та спеціальна наукова література, Інтернет-джерела, статистична інформація Адміністрації морських портів України, данні вантажно-комерційного та фінансового відділів ДП «МТП «Южний», отримані на базі практики.

Практичне значення результатів відображається в наданні рекомендацій щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності ДП «МТП «Южний» та їх впровадженні.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведені дослідження дали змогу дійти наступних висновків:

1. Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) морського транспортного підприємства в основному виражається у здійсненні на зовнішньому ринку різних експортно-імпортних операцій, пов'язаних з роботою флоту. До них належать, перш за все, такі види операцій, як перевезення вантажів і пасажирів; експорт та імпорт послуг, пов'язаних з агентствами та іншими видами обслуговування морських суден; фрахтування суден на час; оренда судового обладнання (контейнери, трейлери і т.п.).
2. У галузі морського транспорту важливим щодо забезпечення транспортних перевезень є Закон України «Про морські порти України». Україна є також учасницею ряду міжнародних угод з морського права, які також регулюють ЗЕД морських портів щодо здійснення як національних, так і міжнародних перевезень.
3. На рівні підприємства під економічною ефективністю ЗЕД розуміють ступінь збільшення доходу від здійснення зовнішньоторговельних операцій. Визначення ефективності ЗЕД зумовлює ступінь зацікавленості підприємства у виході на світовий ринок, дає змогу обґрунтувати окремі позиції щодо закупівлі та продажу певних товарів. Одержані дані можуть бути використані при розробці планів експорту та імпорту підприємства при оцінюванні структури та напрямків зовнішньоторговельного обороту.
4. Аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності морського порту повинен містити в собі наступні складові: оцінку рівня і якості виконання зобов'язань по контрактах з іноземними партнерами, дослідження ефективності, переваг і недоліків укладання контрактів і

договорів; аналіз конкурентоспроможності підприємства та конкурентоспроможності продукції і ринку збуту в зовнішньоекономічній діяльності; аналіз динаміки (розвитку) зовнішньоекономічної діяльності підприємства; оцінку результатів господарської діяльності за попередні та поточний роки; аналіз фінансового стану підприємства.

5. ДП «Морський торговельний порт «Южний» забезпечує перевалку та зберігання зовнішньоторговельних вантажів різноманітної номенклатури, обробку суден всіх прапорів і типів з максимальною осадкою до 18,5 м. і вантажопідйомністю (дедвейтом) до 200 тис. т. Сприятливе географічне положення, зручна та розвинута інфраструктура, цілорічна навігація, глибоководні причали (спроможні прийняти судна дедвейтом до 200 тис. тон), високопродуктивне перевантажувальне обладнання, висока інтенсивність переробки вантажів, потужний портовий флот – все це забезпечує високу конкурентоспроможність підприємства на внутрішньому ринку.
6. В 2017 році через ДП «МТП «Южний» було перевантажено 11,6 млн. т. вантажів (в порівнянні з 12,3 млн. т. в 2016 та 15,1 млн. т. в 2015), основними з яких традиційно є руда та вугілля – 10,4 млн. т. Обсяг вантаження інших вантажів склав 1,2 млн. т. (метал, чавун, бентонітова глина, шрот).
7. На теперішній час основна номенклатура вантажів ДП «МТП «Южний» - залізорудна сировина та вугілля. Однак у 2017 році спостерігається значне розширення номенклатури оброблених вантажів в порівнянні з 2016 роком. Як свідчить ситуація, яка склалася за останні роки в державі, зріс попит на імпордне вугілля для обслуговування ТЕС і ТЕЦ України і відбувається спад попиту на експорт і транзит залізорудної сировини для потреб світового ринку. Вибір цих вантажів для обробки є стратегічним для підприємства.

8. Найвпливовішими зовнішніми чинниками на зовнішньоекономічну діяльність ДП «МТП «Южний» є теперішня негативна динаміка на ринку надання морських транспортних послуг та сильне конкурентне середовище (в основному зі сторони таких крупних портів як Одеський, Чорноморський та приватні термінали «ТІС»), умови та наслідки євроінтеграційного процесу, географічне розташування України, а також нормативно-правова база та політико-економічне становище.
9. До найвагоміших внутрішніх чинників щодо морської транспортної галузі слід віднести новітні технології, що використовуються на ДП «МТП «Южний», організаційну та інвестиційну політики, що надала близько 4 834 824,7 тис. грн., вкладені в інвестиційний проект на 2018-2028 рр. за рахунок значної частки коштів іноземних інвесторів та власних коштів (150 000 грн.), специфіку та якість надання морських транспортних послуг та масштаби зовнішньоекономічної діяльності. На відміну від конкурентів, ДП «МТП «Южний» постійно модернізує своє обладнання та покращує якість надання міжнародних транспортних послуг, в основному, за рахунок коштів іноземних інвесторів.
10. Аналіз фінансового стану ДП «МТП «Южний» свідчить, що на підприємстві у 2017 році майже вдвічі впав прибуток від звичайної діяльності, що негативно впливає на подальший розвиток ЗЕД підприємства. Це було спричинене падінням кількості вантажопотоків руди та вугілля у звітному році, а також збільшенням витрат на інвестиційні проекти. Також на ДП МТП «Южний» відбулось погіршення всіх показників рентабельності. Однак, аналіз фінансової стійкості показав, що підприємство, хоч і має незначні коливання в значеннях коефіцієнтів, все ж залишається фінансово привабливим та стійким із значною часткою власного капіталу в структурі балансу.

11. ДП «МТП «Южний» рекомендовано використовувати модель змішаної адаптаційної поведінки, що поєднує в особі активну та консервативну моделі та залежить від інтенсивності та характеру впливу факторів зовнішнього середовища.
12. Основними факторами розвитку та успішної реалізації системи ключових показників зовнішньоекономічної діяльності ДП «МТП «Южний» є наступні: попередня розробка стратегії, визначення цілей порту та його місії, наявність інформаційної системи, підтримка керівництва, зміна стилю корпоративного управління та системи стимулювання персоналу, підвищення рівня диверсифікації вантажної бази, підвищення рівня виробничої спеціалізації портового комплексу, проведення демпінгової тарифної політики для завоювання частки вантажної бази, збільшення кількості сучасних перевантажувальних терміналів для швидкої переробки вантажів, створення різних засобів для збереження вантажів: охорона і безпека, страхування і гарантії при настанні страхових випадків, етапи переходу відповідальності за Incoterms і процедури регулювання при виникненні форс-мажорних обставин і т.д.

Список літературних джерел

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року № 959- XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377
2. Козак Ю. Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник / Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова, М.А. Заєць. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: Освіта України, 2012. – 272 с.
3. Жередий Ю.С. Морские порты как ключевой фактор развития конкурентной среды морских грузоперевозок / Ю.С. Жередий // Дальневосточный регион: экономика, управление, финансы. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2006. - С. 153-156.
4. Иванов Г. Г. Міжнародна морська організація. — 2-ге вид., доповнене / Г.Г. Иванов. — Одеса: ЛАТСТАР, 1999. — 392 с.
5. Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент від 25 серпня 1924 // Міжнародна морська організація. – Антверпен, 1977.
6. Афіньська конвенція про перевезення морем пасажирів і багажу 1974 від 13 грудня 1974 // Міжнародна морська організація. – Антверпен, 1977.
7. Конвенція ООН про морські перевезення вантажів від 31 березня 1978 // ООН. - Гамбург, 1978.
8. Про морські порти України: Закон України від 17 травня 2012 р. № 4709-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. - № 7. - Ст.65.
9. Котлубай О. М. Економічні механізми розвитку торговельного мореплавання в Україні / О.М. Котлубай. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014. – 453 с.

10. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. Бусел В.Т.]. — К.: ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.
11. Ковтун Е.О. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Е.О. Ковтун, В.М. Швець. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67915.doc.htm.
12. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства : навч. посібн. / Г.М. Дроздова. — К. : Вид-во ЦУЛ, 2002. — 172 с.
13. Маргасова В.Г. Аналіз фінансових результатів зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / В.Г. Маргасова, А.В. Роговий, В.В. Виговська // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. — 2009. — № 3 (93). — С. 207-213.
14. Іванова В.В. Планування діяльності підприємства / В.В. Іванова. — К. : Центр навч. літ-ри, 2006. — 472 с.
15. Куриляк В.Є. Міжнародний менеджмент / В.Є. Куриляк. — Тернопіль : Вид-во "Карт- Бланш", 2004. — 268 с.
16. Бутенко І. О. Стратегія підвищення ефективності надання міжнародних транспортних послуг в МТП «Южний» / І.О. Бутенко, О.А. Єрмакова // Економіка: реалії часу. — 2011.
17. Дем'яненко А. Г. Формирование модели комплексного анализа эффективности внешнеэкономической деятельности предприятия / А. Г. Дем'яненко // Економіка, фінанси, право. — 2005. — № 2.
18. Винников В.В. Экономика предприятия морского транспорта. (экономика морских перевозок): Учебник для вузов водного транспорта. — 2-е изд., перераб.и доп. — Одесса: Латстар, 2001. — 416с. — 54-55 с.

19. Цветов М. Ю. Морские порты в системе международных транспортных коридоров // Транспортный комплекс Украины: экономика, организация, развитие. - К., 1999. - Вып.7. - С.93–104.
20. Яковлев А. И. Усовершенствование методов определения эффективности внешнеэкономической деятельности / А. И. Яковлев // Финансы Украины. – 1998. – № 9.
21. Математичне моделювання для економістів: бакалавр — магістр — доктор філософії (PhD): Навч. посіб. / За редакцією Ю. Г. Козак, В. М. Мацкул. - К.: Центр учбової літератури, 2017. - 252 с.
22. Короленко Н. Основні напрямки підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону: логістичний аспект / Н. Короленко, Д. Шуршанова // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. - 2016. - № 5. - С. 95-106. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2016_5_10.
23. Асоціація морських портів України: офіційний сайт. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://uspa.gov.ua/>
24. Стратегічний план розвитку державного підприємства «Морський торговельний порт «Южний» на період до 2022 року. – Южний, 2017. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.port-yuzhny.com.ua/doc/pg1.pdf>
25. Чередниченко В. В. Основні чинники конкурентоспроможності українських портів в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Чередниченко В // Ефективна економіка. – 2013. – № 10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2427>.
26. Крыжановский С.В. Морские торговые порты Украины в рыночных условиях: Монография – Одесса: Астропринт, 2008.

27. Филипенко А. О. Аналітична записка: Щодо стратегічних пріоритетів реалізації потенціалу України як морської держави /А. О. Филипенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://od.niss.gov.ua/articles/490/>
28. Котлубай А.М. Економіко-правові шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності українських портів / А. М. Котлубай. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekonomiko-pravovye-puti-povysheniya-urovnya-konkurentosposobnostiukrainskih-portov>
29. Зовнішньоекономічний менеджмент. Навч. посіб. / [Дахно І.І., Бабіч Г.В., Барановська В.М., та ін.] – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 568 с.
30. Фінансова звітність ДП «МТП «Южний». Форма №1 «Баланс підприємства». – 2016,2017.
31. Фінансова звітність ДП «МТП «Южний». Форма №2 «Звіт про фінансові результати». – 2016,2017.
32. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон: монографія / Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 240 с.
33. Чиженькова Е.В. Формирование экономического механизма адаптации хозяйствующего субъекта к рыночной среде: автореф. канд. экон. наук / Е.В. Чиженькова. – М., 2006.
34. Хайман Д.Н. Современная микроэкономика: анализ и применение / Д.Н. Хайман. – М.: Финансы и статистика, 1992. – 362 с.
35. OECD 2014. Making ports competitive. In the Competitiveness of Global Port-Cities. OECD Publishing, Paris. DOI. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1787/9789264205277-6-en>

36. Меркт О. В. Методичні засади стратегії розвитку морських торговельних портів у конкурентному середовищі : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук / О.В. Меркт. – Київ : НАУ, 2002. – 18 с.
37. Жередий Ю.С. О некоторых вопросах развития морских портов Приморского края как базового условия экономического роста / Ю.С. Жередий // Российское предпринимательство. – М.,2007. – Том 8. – № 5. – С. 95-100.
38. Про затвердження Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року: Закон України від від 11 липня 2013 р. № 548-р.